

УДК: 378.014

С.В. Захарін

## ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Починаючи з останньої чверті ХХ ст. переважна більшість розвинутих країн перейшли на рейки так званої інноваційної моделі розвитку, рухаючись до постіндустріальної економіки (тобто до економіки, яка є більш вищою системою порівняно з індустріальною). За таких умов основним джерелом вартості стає раціональне використання інтелектуального ресурсу (або інтелектуального капіталу), який значною мірою формується завдяки якісній роботі сфери професійної (перш за все вищої) освіти.

Член-кореспондент НАПН України І.М. Грищенко обґрунтовано показав виняткову значущість вищої освіти у забезпеченні стійкого соціально-економічного розвитку сучасної держави, підтримці високої духовності суспільства, поширення культури [1, с. 7–8]. Система вищої освіти, на противагу іншим освітянським сферам, покликана навчити працівника мислити і діяти творчо, в умовах реальних викликів та ризиків, вміти застосовувати здобуті знання і навички до нестандартних ситуацій, володіти сучасними (в тому числі інформаційно-комунікаційними) технологіями.

Це є дуже важливим, з огляду на те, що найбільш виразно гармонійний розвиток перспективних складових забезпечуватиметься в межах концепції розвитку так званої «креативної економіки», яка характеризується панівним положенням людської творчості (креативом) над іншими видами діяльності в процесі виробництва суспільних благ [2, с. 8–9]. В креативній економіці основою динаміки господарювання стає активне використання творчих здібностей людини і колективів людей, серед яких ключову роль займають знання, здібності, ініціатива, нестандартне мислення, спроможність продукувати адаптовані до умов дійсності ідеї і новації. Резерви економічного зростання менеджерів провідних корпорацій світу вбачають, перш за все, у масовому новаторстві у всіх сферах розумової діяльності, провідні завдання якого — це інноваційна насиченість змісту праці, стимулювання прояву творчості [3, с. 27–30]. За оцінками експертів, у США майже 2/3 «білих комерційців» орієнтовані саме на креативну працю, яка передбачає не лише формулювання ідей та їхню перспективну оцінку, але й упровадження цих ідей з наступною комерціалізацією. З цього прояву відомий на Заході фахівець з питань управління персоналом Р. Інглехарт зазначив: «Люди виявляються зайнятими лише там, де необхідні людські оцінки, міркування і творчість. Головною стає не фізична сила, а здатність до інновацій» [4, с. 207].

Країни-лідери добре усвідомлюють, що в креативній економіці основною цінністю в процесі виробництва є не обладнання, і навіть не технології (за наявності фінансового ресурсу їх можна придбати або у короткі терміни створити), а саме творча людина. Відповідно, компанії ведуть досить жорстку боротьбу за креативних працівників (цю боротьбу інколи називають «скупкою мізків»). Таким працівникам створюють усі

умови для забезпечення комфортної трудової діяльності, включаючи і підвищення кваліфікації за рахунок компанії [2, с. 11–13].

На нашу думку, цілком очевидно, що за таких умов ключовим сектором забезпечення національної конкурентоспроможності стане вища освіта, а також створення національної мережі закладів підготовки та перепідготовки фахівців відповідно до потреб ринку. В основу стратегії розвитку освіти мають бути покладені принципи розвитку та самореалізації творчої особистості, розвитку креативних здібностей людини, постійна спрямованість освіти на потреби інноваційної економіки, забезпечення безперервного навчання, інтеграції науки, освіти і виробництва.

Відтак, розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівнях повинні гармонійно поєднуватися з модернізацією освіти для того, щоб задовольнити потреби й прагнення людей, особливо молоді, встановити нову систему суспільних цінностей у сфері діяльності як у громадському, так і у приватному секторах.

Сучасна вища освіта повинна забезпечувати виконання низки завдань, зокрема, економічний успіх, політичну стабільність, сталий розвиток суспільства тощо. Ці завдання реалізуються через таку організацію підготовки фахівців, яка повністю відповідає запитам ринку праці та здатна прогнозувати його розвиток, підготовку до життя активних громадян демократичного суспільства, їх особистісний розвиток, виокремлення таких наукових та освітніх пріоритетів, що забезпечать якісну підготовку фахівців [5, с. 59–66]. Тобто, без перебільшення, від параметрів розвитку сфери вищої освіти значною мірою залежить формування інтелектуального потенціалу суспільства та параметрів національної інноваційної системи держави, а відтак – і її місце в глобальній системі координат.

Враховуючи викладене, можемо зробити висновок про надзвичайну актуальність досліджень ресурсного (зокрема, інвестиційного) забезпечення розвитку сфери вищої освіти. Динаміка і структура інвестицій (і в першу чергу капітальних інвестицій), вкладених у розвиток вищих навчальних закладів, визначатимуть майбутні параметри самої вищої освіти та її спроможність вирішувати окреслені вище завдання [6, с. 52–63]. Цим визначається актуальність дослідження.

Наразі в Україні відсутні передумови і для формування моделі «креативної економіки», оскільки показники раціоналізаторської та винахідницької активності є заниженими. Це проявляється у порівняно незначній кількості зареєстрованих об'єктів промислової та інтелектуальної власності. Чисельність зайнятих у промисловості творців, тобто основних суб'єктів формування інтелектуального капіталу, має стійку тенденцію до скорочення. Зменшується кількість підприємств, що виконували роботи по створенню і використанню об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій [7]. Це матиме значні негативні наслідки, оскільки економіка втрачає інституціональний потенціал для розширеного відтворення інтелектуального капіталу, а відтак – гальмується ефективна інтеграція освіти і виробництва. Відтак якість та престижність освіти падає.

Мета статті – викласти результати досліджень з питань інвестиційного забезпечення розвитку вищої освіти в умовах глобалізаційних викликів.

Інвестиційний процес у сфері вищої освіти регулюється законодавчими та підзаконними актами, в тому числі Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про освіту», «Про режим іноземного інвестування», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності», «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки в Україні» та ін.

Інвестиційний процес у сфері вищої освіти має декілька особливостей, пов'язаних зі специфікою освітньої діяльності та функціонування вищих навчальних закладів. По-перше, інвестування у сфері вищої освіти має забезпечити не лише нарощування фізичного капіталу з метою досягнення позитивних результатів господарювання у майбутньому, а й зростання інших складових капіталу (людського, інтелектуального), що викликає необхідність застосування різних технологій аналізу та передбачення. По-друге, значна кількість інвестиційних проектів у сфері вищої освіти переслідує некомерційну мету. Освіта взагалі – основа розвитку особистості, нації та держави, вона виступає визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. По-третє, інвестування у сфері вищої освіти має враховувати глобальні тенденції. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. З урахуванням цього має формуватися і політика інвестиційного забезпечення розвитку вищої освіти. По-четверте, інвестиційні процеси у сфері вищої освіти впливають і на інші сфери освіти (перш за все, шкільку і професійну) та суміжних сфер життєдіяльності суспільства. По-п'яте, у структурі джерел інвестицій, освоєних у сфері вищої освіти, традиційно значною є частка державного бюджету (в основному у державних вищих навчальних закладах системи МОНМС України), а також різноманітних відомчих програм (в основному у державних вищих навчальних закладах, що входять до системи управління інших відомств).

В останні роки в системі інвестування розвитку української вищої освіти намітилися певні негативні тенденції, що викликані проблемами фінансового та інтелектуального забезпечення освітянських установ.

Стан інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти характеризують дані табл. 1.

Таблиця 1.

## Стан інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти

Показники	2006	2007	2008	2009	2010
Освоєно (використано) інвестицій в основний капітал, млн. грн.	400,9	479,9	711,1	502,3	597,5
Індекс інвестицій, у % до попереднього року	90,0	103,9	117,2	57,0	98,3
Частка у загальному обсязі інвестицій, %	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3

Складено за даними: Капітальні інвестиції в Україні за 2006 р. – К.: Держкомстат, 2007. – С. 35; Капітальні інвестиції в Україні за 2007 р. – К.: Держкомстат, 2008. – С. 37; Капітальні інвестиції в Україні за 2008 р. – К.: Держкомстат, 2009. – С. 38; Капітальні інвестиції за 2009 рік. Експрес-доповідь Держкомстату [електронний ресурс/ доступний з: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)]. За 2010 рік дані попередні.

З наведених у таблиці 1 даних вбачається, що інвестиційна активність у сфері вищої освіти є нестабільною (у 2006, 2009 та 2010 рр. зафіксовано зниження інвестиційної

активності, а у 2007 та 2008 рр. зафіксовано збільшення інвестиційної активності). Стрімке зниження обсягу освоєних інвестицій у 2009 р. викликано, перш за все, загальною інвестиційною кризою (у 2009 р. у всіх видах економічної діяльності зафіксовано зниження інвестиційної активності). Частка освоєних у сфері вищої освіти інвестицій в основний капітал у загальному обсязі інвестицій є стабільною (0,3%).

Особливістю організації інвестиційної діяльності у сфері вищої освіти є порівняно вища, ніж у інших видах економічної діяльності, частка освоєних державних інвестицій (тобто тих інвестицій, які фінансуються за рахунок державного бюджету). Згідно з висновком члена-кореспондента НАПН України М.Ф. Степка, незадовільне державне фінансування діяльності вищих навчальних закладів є одним із основних чинників, що гальмує ефективну трансформацію національної сфери вищої освіти на інноваційну модель розвитку [1, с. 46-47].

Дані про інвестиційне забезпечення розвитку сфери вищої освіти за рахунок коштів державного бюджету наведено у табл. 2.

Таблиця 2.

**Стан інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти  
за рахунок коштів державного бюджету**

Показники	2006	2007	2008	2009
Освоєно (використано) інвестицій в основний капітал, млн. грн.	400,9	479,9	711,1	563,4
Освоєно інвестицій у основний капітал за рахунок коштів державного бюджету, млн. грн.	95,0	133,0	222,4	108,5
У % до загального обсягу інвестицій за видом економічної діяльності	23,7	27,7	31,3	19,3

Складено за даними: Капітальні інвестиції в Україні за 2006 р. – К.: Держкомстат, 2007. – С. 35; Капітальні інвестиції в Україні за 2007 р. – К.: Держкомстат, 2008. – С. 37; Капітальні інвестиції в Україні за 2008 р. – К.: Держкомстат, 2009. – С. 38; Капітальні інвестиції за 2009 рік. Експрес-доповідь Держкомстату [електронний ресурс/ доступний з: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)].

З наведених даних убачається, що протягом 2006–2009 рр. значна частина інвестицій в основний капітал (від 21,6 до 31,3%) у сфері вищої освіти фінансувалася за рахунок коштів державного бюджету (середній по економіці показник – 5,0%).

Проаналізовані статистичні дані дають змогу зробити висновок про відсутність системності у проведенні державної інвестиційної політики у сфері вищої освіти, залежності цієї політики від стрімких змін макроекономічної ситуації та стану бюджетних доходів. За таких умов потрібна оптимізація державної інвестиційної політики у сфері вищої освіти на основі вироблення єдиних концептуальних підходів до формування відповідних пріоритетів і проектів, запровадження нових механізмів державно-приватного партнерства, залучення нетрадиційних (нових) джерел фінансування інвестицій.

Натомість, реалістично оцінюючи поточну ситуацію, слід визнати, що вироблення єдиної інвестиційної політики для системи вищої освіти є майже неможливим, оскільки вищі навчальні заклади як ключовий елемент цієї системи є принципово різними структурами за критеріями форми власності та організаційно-правової форми управління.

Державні вищі навчальні заклади як установи з державною формою власності змушені формувати та реалізовувати власну інвестиційну політику з огляду на приписи органів державного управління в контексті реалізації загальної інвестиційної моделі держави. Як відомо, нині державні інвестиційні ресурси вкрай обмежені (за деякими оцінками, до 95% видатків бюджету у 2009–2011 рр. спрямовувалися на фінансування захищених статей витрат, в першу чергу це фінансування заробітної плати працівникам бюджетних установ, соціальні виплати та закупівля енергоносіїв), через що реалізація потужних державних інвестиційних проектів була фактично унеможливлена.

Як вказує академік НАПН України В.П. Андрущенко, з метою акумуляції необхідних інвестиційних ресурсів для забезпечення розвитку вищого навчального закладу «досвідчений ректор створює п'ять – десять додаткових джерел» [8, с. 6], тобто адміністрації закладів при формуванні інвестиційних планів не покладаються на державну підтримку. А відтак, інвестування розвитку державних вищих навчальних закладів не відповідає принципам комплексного підходу, носить несистемний характер. За таких умов державні вищі навчальні заклади змушені повністю переорієнтуватися на підтримку поточної спроможності реалізовувати навчальний процес та здійснювати традиційні заходи навчально-виховного змісту.

Держава та місцеві органи влади здійснюють фінансування бюджетних установ, виходячи з розуміння підтримки їхнього функціонування (заклади освіти і культури, наукові установи, органи влади, юрисдикційні органи тощо). Фінансування бюджетних установ, а також деяких інших підприємств, організацій та окремих заходів здійснюється, як правило, на основі застосування методології кошторисного планування.

Методологія кошторисного планування у бюджетному процесі передбачає, що кожна організація (незалежно від того, чи веде облік самостійно або через централізовану бухгалтерію) складає індивідуальні кошториси, в яких визначаються окремі фінансові показники функціонування організації у плановому періоді. Існують два типи кошторисів:

– кошторис доходів і видатків, який складають установи, які можуть отримувати доходи з позабюджетних джерел за рахунок надання платних послуг (як правило, до них належать заклади охорони здоров'я, освіти і культури, наукові установи),

– кошторис видатків, який складають установи, які зазвичай не отримують доходу з позабюджетних джерел (органи державної влади та управління).

Виділяють чотири групи видатків бюджетної установи – поточні видатки, капітальні видатки, кредитування з вирахуванням погашення, нерозподілені видатки. До поточних видатків включаються видатки на товари і послуги (в тому числі оплата праці працівників бюджетних установ, нарахування на заробітну плату, придбання предметів постачання і матеріалів, оплата послуг та інші видатки, видатки на відрядження, оплата комунальних послуг та енергоносіїв та ін.), виплата відсотків (доходів) за зобов'язаннями, субсидії і поточні трансферти. До капітальних видатків включаються придбання основного капіталу, створення державних запасів та резервів, придбання землі та нематеріальних активів, капітальні трансферти.

Серед основних проблем удосконалення методології кошторисного планування можна виділити наступні:

- неможливість повного врахування динаміки цін (вартості) на основні блага (включаючи вартість праці), що споживаються (використовуються) бюджетною установою (так, у 2009 р. був несподівано для бюджетних установ переглянутий розмір мінімальної заробітної плати, що потребувало корегування кошторисів та оперативного узгодження їх із фінансовими органами),
- відсутність методик прогнозування обсягів надходжень від надання платних послуг (окремі послуги можуть надаватися і платно, і безоплатно),
- висока залежність доходів окремих бюджетних установ від загальних макроекономічних показників (наявних і реальних доходів населення), що майже неможливо врахувати у кошторисному плануванні,
- недосконалість методик планування матеріальних витрат, і як наслідок – необгрунтоване завищення окремих видатків (ціна палива, послуг зв'язку, окремих матеріалів),
- ймовірнісний характер планування кількості (одиниць) та обсягу (глибини) надання певних послуг (кількість дітей в школах, кількість виїздів на екстрені випадки, кількість пацієнтів тощо).

В практиці фінансування бюджетних установ існує також проблема визначення їхньої оптимальної кількості (адже від цього залежить обсяг видатків на утримання таких установ). Щоправда, система фінансування вищих навчальних закладів державної форми власності і в докризовий період була вкрай нераціональною і піддавалася обгрунтованій критиці науковців [9, с. 37-38]. Зокрема, значною проблемою є недостатній обсяг фінансування, який визначаються не з реальних потреб, а з можливостей бюджету, вірніше – обраних державними чиновниками параметрів бюджетної політики (для якої належне фінансування освіти ніколи не було пріоритетом).

В результаті ринкових трансформацій державні і недержавні освітні заклади змушені працювати як суто ринкові інститути, що мають на меті, перш за все, отримання прибутку, а не підготовку високоосвіченого фахівця, здатного на сучасному рівні вирішувати складні економічні і технологічні завдання. Поширення таких феноменів, як слушно вказує проф. М.Є. Скиба, призводить до зниження ефективності національної системи освіти в цілому [1, с. 236–240]. В результаті менеджмент окремих вищих навчальних закладів поступово втрачає інтерес до забезпечення інноваційного розвитку через реалізацію амбітних інвестиційних проектів.

Модель інвестиційного процесу у сфері вищої освіти має враховувати необхідність модернізації матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів, а також удосконалення освітніх технологій. Слід мати на увазі, що модернізація системи вищої освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки і соціальної практики [10, с. 23–30].

Особливе питання – інвестування проектів, спрямованих на забезпечення рівного доступу громадян до якісної вищої освіти. Серед таких проектів можна визначити:

- запровадження ефективної системи інформування громадськості про можливості здобуття вищої освіти;

– створення умов для здобуття безоплатної вищої освіти на конкурсних засадах у державних і комунальних навчальних закладах;

– удосконалення правових засад здобуття освіти за рахунок бюджетів усіх рівнів та коштів юридичних і фізичних осіб;

– розширення можливостей здобуття вищої освіти шляхом індивідуального кредитування;

– створення умов для здобуття вищої освіти дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, та дітьми-інвалідами;

– забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств, запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання;

– додержання засад демократичності, прозорості та гласності у формуванні контингенту студентів, у тому числі шляхом об'єктивного тестування; створення умов для забезпечення навчання відповідно до потреб особистості та ринку праці.

Інвестиції у сфері вищої освіти мають спрямовуватися на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій навчання студентів та слухачів. Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, визначено у низці програмних документів як один із пріоритетів розвитку вищої освіти. Можемо визначити такі напрями інвестування, спрямовані на дальший розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у сфері вищої освіти:

– забезпечення поступової інформатизації системи вищої освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб студентів та інших учасників навчально-виховного процесу;

– запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі та бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій поряд із традиційними засобами;

– розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуску електронних підручників;

– створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти.

При розробці програм активізації інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти необхідно враховувати виклики посткризового періоду, а також особливості переходу економіки України на постіндустріальну модель. Зокрема, при формуванні моделі інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти слід враховувати її адаптованість до динамічних змін кон'юнктури попиту та пропозиції (перш за все, на ринку праці), а також забезпечення підготовки робочої сили належної якості та в достатній кількості.

З іншого боку, подальший розвиток системи вищої освіти вимагає значних інвестицій, які мають акумулюватися за рахунок усіх можливих джерел і освоюватися з

урахуванням конкретної специфіки проекту. Необхідно орієнтуватися, перш за все, на зміцнення навчально-матеріальної бази, здійснювати повну комп'ютеризацію навчальних закладів, впроваджувати сучасні інформаційні технології, забезпечувати ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, запроваджувати нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти. Усі ці проблеми потребують першочергового розв'язання.

Підвищити ефективність інвестиційного процесу у сфері вищої освіти можливо на основі проведення виваженого реформування. Вказане має передбачати, зокрема, оптимізацію мережі вищих навчальних закладів. Нині в Україні підготовку фахівців з вищою освітою здійснюють понад 850 вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації та форм власності, що підпорядковані 26 міністерствам і відомствам, 10 з яких мають у підпорядкуванні лише один заклад. Відомча підпорядкованість навчальних закладів часто заважає їх розвитку, запровадженню єдиних підходів до організації освітньої діяльності, що вимагає створення нової парадигми взаємодії навчальних закладів як з міністерствами і роботодавцями, так і з системою вищої освіти держави в цілому. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що у країнах з ідентичними демографічними показниками середня кількість студентів в одному університеті становить, наприклад, в Іспанії – 22 тис., в Італії – 23 тис., у Греції – 14 тис. студентів, а в Україні – лише 3 тис. осіб.

Також мають бути переглянуті підходи і критерії, які застосовуються при ухваленні рішень щодо інвестування розвитку вищих навчальних закладів за рахунок бюджетних коштів. На державному рівні варто змінити зовнішні критерії оцінки якості діяльності вищого навчального закладу. Адже поки діє принцип «більше студентів – більше грошей» – страждає якість освіти. У зв'язку з цим доцільно розробити комплексні критерії оцінки якості освітнього процесу, які включають: оцінювання змісту та технологій навчання, що застосовуються під час навчання; оцінювання отриманих студентом знань; вимоги до організації та контролю за здійсненням навчального процесу; сучасні вимоги до компетентності викладачів та студентів; чітку і прозору процедуру самообстеження вищого навчального закладу як підґрунтя системи забезпечення якості.

Вирішення проблеми підтримки належного інвестування у розвиток вищої освіти дасть змогу досягти не лише короткотермінового економічного успіху, а й закласти засади для формування сталих довготермінових тенденцій розвитку національної економіки з її подальшою інтеграцією в європейський простір вищої освіти. Академік НАПН України В.І. Луговий вказує, що для України входження в європейські простори вищої освіти і досліджень надзвичайно важливе, оскільки є кроком на шляху до реальної інтеграції в світову спільноту [9, с. 6–7].

Процес євроінтеграції передбачає створення загальноєвропейського освітнього і наукового простору на основі розроблення єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти та науки з метою визнання періодів та термінів підготовки фахівців із вищою освітою, що сприятиме співробітництву між вищими навчальними закладами Європи, мобільності викладацького складу та студентів [11].



З огляду на вказане, мета державної інвестиційної політики у сфері вищої освіти має передбачати стимулювання інвестиційної активності та удосконалення структури інвестиційних вкладень в контексті забезпечення створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Загальна модель організації інвестиційного процесу у сфері вищої освіти має бути побудована з врахуванням пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти. Серед таких напрямів в контексті нашого дослідження виділимо наступні:

- постійне підвищення якості вищої освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- органічне поєднання освіти і науки;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними вищих навчальних закладів;
- переорієнтація функціонування ринку освітніх послуг на основі належного науково-методичного забезпечення;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Відтак, нова модель організації інвестиційної діяльності у сфері вищої освіти має передбачати:

- визначення державного фінансування та інвестування вищої освіти як пріоритетного напрямку видатків бюджету;
- формування багатоканальної системи інвестиційного забезпечення вищої освіти;
- повноцінне фінансування державою здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах у обсязі, визначеному державними стандартами;
- стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у розвиток вищої освіти;
- визначення пріоритетних напрямів інвестування вищої освіти і концентрація фінансових ресурсів для їх реалізації;
- забезпечення ефективного використання коштів на функціонування та розвиток вищої освіти.

Ефективність освоєння інвестиційних ресурсів, спрямованих у розвиток сфери вищої освіти, забезпечуватиметься на основі встановлення та неухильного дотримання таких базових принципів її фінансування:

- поступовий перехід до формування видатків державного та місцевих бюджетів на вищу освіту на основі встановлених нормативів;
- чітке розмежування бюджетного та позабюджетного фінансування діяльності навчальних закладів;

- забезпечення підзвітності та прозорості використання коштів;
- забезпечення формування державного замовлення на підготовку фахівців у вищих навчальних закладах різних форм власності на конкурсній основі з урахуванням якості освітніх послуг;
- здійснення економічної діяльності навчальними закладами на засадах неприбутковості.

З урахуванням вказаних пропозицій та рекомендацій має бути вироблена чітка стратегія державної політики у сфері інвестування розвитку вищої освіти. Запронована стратегія має бути узгоджена (гармонізована) з іншими стратегічними документами, що визначають напрями прискорення соціально-економічного розвитку держави. На наш погляд, її доцільно ухвалити у формі нормативно-правового акту і зробити усе можливе, аби забезпечити реальне виконання.

Основними заходами, спрямованими на удосконалення моделі інвестування вищої освіти, мають стати:

- поліпшення технології формування видатків бюджетів різного рівня на вищу освіту, удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування значених видатків;
- розроблення диференційованих стандартів інфраструктурного забезпечення навчальних закладів різних типів;
- розроблення та запровадження диференційованих нормативів витрат на здійснення діяльності навчальними закладами;
- запровадження змішаного фінансування інноваційних проектів у галузі освіти, зокрема, розроблення та запровадження механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання;
- удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів;
- проведення органами управління освітою (державними та місцевими) регулярного моніторингу інвестування навчальних закладів з подальшим коригуванням відповідних дій;
- запровадження спільного державного та громадського контролю за формуванням і виконанням бюджетів навчальних закладів;
- застосування енерго- і теплозберігаючих технологій, ощадливе використання та розподіл ресурсів, що спрямовуються на освіту;
- модернізація мережі навчальних закладів.

Завданнями стратегії державної політики у сфері інвестування розвитку вищої освіти пропонуємо визначити: 1) оптимізація моделі державного регулювання інвестиційної діяльності у сфері вищої освіти, 2) вироблення концептуальних підходів до політики державного (бюджетного) інвестування у сфері вищої освіти, 3) запровадження реальних механізмів державно-приватного партнерства у сфері інвестування розвитку вищої освіти, 4) як наслідок – уможливлення стійкої модернізації технологічної бази системи вищої освіти, підвищення рівня її інтелектуального та матеріально-технічного забезпечення, розширення актуальних і значущих для

національного господарства наукових проектів, забезпечення повноцінної участі у програмах міжнародного освітнього співробітництва.

При формуванні параметрів запропонованої стратегії слід мати на увазі, що на нинішньому етапі соціально-економічного розвитку держави, навіть з огляду на значне зниження бюджетних доходів, необхідне системне нарощування обсягів інвестиційних ресурсів задля реалізації інвестиційних проектів у сфері вищої освіти, а також підвищення якості самих проектів.

У подальшому мають бути вироблені методичні підходи до прогнозування інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти.

1. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні: Монографія / за ред. І.М. Грищенка. — Хмельницький: ХНУ, 2010. — 478 с.; 2. *Каленюк І.С.* Економіка освіти: Навч. посіб. / І.С. Каленюк. — К.: Знання України, 2003. — 316 с.; 3. *Коровський А.В.* Еволюція людського фактора економіки та проблеми його формування: Монографія / А.В. Коровський. — К.: КНЕУ, 2004. — 184 с.; 4. Україна у вимірі економіки знань / за ред. В.М. Гейця. — К.: Основа, 2006. — 592 с.; 5. *Комарова О.А.* Освітній потенціал: теоретико-методологічні та практичні аспекти формування / О.А. Комарова. — Кіровоград: ДЛАУ, 2009. — 336 с.; 6. *Захарін С.В.* Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку економіки: Монографія / С.В. Захарін. — К.: КНУТД, 2011. — 344 с.; 7. *Захарін С.В.* Податкове стимулювання інвестиційної діяльності у сфері вищої освіти / С.В. Захарін // Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: збірник тез наукової конференції. — Ірпінь: НУДПС України, 2011. — С.113–114.; 8. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку / за ред. В.П. Андрущенка. — К.: Педагогічна преса, 2006. — 208 с.; 9. Економічні основи інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України / за ред. В.І. Лугового. — К.: Педагогічна преса, 2009. — 384 с.; 10. Инновационная политика высшего учебного заведения / под ред. Р.Н. Федосовой. — М.: Экономика, 2006. — 178 с.; 11. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс / В.А. Трайнев, С.С. Мкртчян, А.Я. Савельев. — М.: Дашков и К., 2010. — 392 с.